

Književna poročila.

IV.

Curiosità Triestine.

Trieste antica e moderna ossia descrizione ed origine dei nomi delle sue vie, androne e piazze. Opera compilata da Ettore Generini. Trieste Tip. Morterra et Comp. 1884. — 518 stranij. Cena 2 gld.

V tej knjigi opisuje Hektor Generini starejšo in novejšo zgodovino o tržaških ulicah, zagatah in trgih. To ni povse prvopisno izdanje in izvorno delo, temveč tu in tam podpolnjen Crateyev spis: „Perigrafia dell' origine dei nomi imposti alle androne, contrade e piazze di Trieste, che servir può d' aggiunta alla Cronica del P. Ireneo della Croce. Pubblicata nell' anno 1808 da Antonio Cratey ecc. Trieste. Dalla tipografia di Gasparo Weis“ (298 str.) In tega pisatelj nikakor neče utajiti svojim čitateljem; takój na prvem mesti v predgovori „al cortese lettore“ oznanja to odkrito. Vender se je Trst v poslednjih desetletjih jako razširil, zaradi tega se je lotil tega dela.

„Ljublj. Zvonu“ ni namèn obširno govoriti o tém; samó toliko nam bodi dovoljeno izreči ob kratkem, kolikor je ta zgodovina v zvezi z nami Slovéni.

Ako bi v imenovanej knjigi le površno iskali raznih slovenskih imen in besed, to bi našli mnogo nedoslednostij, kakor n. pr. na 154. str. je čitati: Terstenich, na 490. pa Terstenik; Lipizza (165.), Lippizza (501. in 502. večkrat); il monte Staribreč (197) in na istej strani osem vrstic nižje: Staribreč; a zamán iščeš po vsem spisi namesto teh hib jedino pravilne pisave: Stari breg! Na 257. str. nahajam: Rizmanje, na 225. Rizmagne, na 504. pa Rizmanie; Trebich in Trebiciano (499.), Trebicciano (487.); Reka (29., 197., 489., 493. in 502.) Reca (83.). Dalje beremo: torrente Klutz (290, 342.), patok (24.), Bagnoli-Boliunz (29, 506.), monte Re o Nanos (29.), Clinziza (506.), Nigrignano o Cernizza (494), Suppano o capovilla (488.) itd. — Gadi se nam še dalje tratiti prostor in čas, govorečim o teh spakah! Iz vsega vidimo, da Italijani sami ne vedó, na kakšen način bi nagrdili in pošobili čista slov. imena, da bi bolj dišala po Apeninah. Ker se našim vročekrvnim sosedom nikdar ne posreči izkoreniti vseh dokazov, da naš narod ní tu „plebe esotica“ — krenimo zopet na premo pot!

Izprva je ob kratkem nekoliko tržaške zgodovine; zatem so „cenni statistici“, kder čitamo, da „dichiarano di parlare lo sloveno“ (1880. l.) v Trsti in njega okolici 26.263 stanovnikov. — Baš tu je ugodna prilika prisposodobiti razne podatke o primorskih prebivalcih.

Trst in okolica.

	leta 1846.	leta 1880.
Nemcev	8.470	5.141
Italijanov in Furlanov	46.530	88.887
Slovénov	25.300	26.263
Srbov in Hrvatov	—	126
Druzih narodov	—	98
vkupe	80.300	120.515

Gorica in Gradišče.

	leta 1846.	leta 1880.
Nemcev	1.385	2.659
Italijanov in Furlanov	61.889	73.425
Slovénov	128.462	129.857
Srbov in Hrvatov	—	12
Druzih narodov	—	66
vkupe	191.736	206.019

Istra.

	leta 1846.	leta 1880.
Nemcev	—	4.779
Italijanov in Furlanov	60.040	112.701
Slovénov	31.995	40.960
Srbov in Hrvatov	134.445	123.245
Vlahov	1.555	2.121
Druzih narodov	—	348
vkupe	228.035	284.154

Podpolno prebivalstvo primorsko.

	leta 1846.	leta 1880.
Nemcev	9.855	12.579
Italijanov in Furlanov	168.469	275.013
Slovénov	185.757	197.080
Srbov in Hrvatov	134.445	123.383
Vlahov	1.555	2.121
Druzih narodov	—	512
vkupe	500.081	610.688

Ozbiljno opazujočemu človeku se mora res čudno zdeti, v kakšnem razmerji raste italijansko prebivalstvo na Primorskem in skrivši se mu v riva nesrečno mnenje v glavo, ali je bilo vse pravilno šteto in napisano.

Znamenito je védeti, kar nam pripoveduje Generini, da ni bilo v Trsti 1717. leta nad 500 hiš in kočic ter samó okolo 4000 stanovnikov. Kako

hitro se je razvijalo potem mesto, osvedočimo se, ako primerimo nastopna čísla:

1758. leta je bilo	620 hiš	in	6.424	prebivalcev
1777. " " "	?	" "	20.000	" "
1804. " " "	?	" "	40.862	" "
1819. " " "	3.208	" "	43.087	" "
1844. " " "	?	" "	56.000	" "
1845. " " "	?	" "	60.000	" "
1880. " " "	?	" "	141.740	" (bez vojakov.)

Na 27. in 28. stráni proizvaja pisatelj na ednajstero načinov imé : Trieste, Tergeste. Izpovedati nam je resnico, da se nam vide nekatera teh proizvodov na ravnost — smešna. „Warum denn in die Weite schweifen?“ Bog vé, je-li nam dovoljeno, nam bednim Slovanom, osmeliti se in dodati imenovanim izpeljavam še dvanajsto, slovansko: trügü, trügovište, trüžište, bulg. türgoište? Kaj hočemo, Lah se bojí slovanščine, kakor zlódej sve-tega križa!

Knjiga nas učí na 52. stráni, da je zagata ali slepa ulica (androna, Sackgasse) „Jasbizza“ dobila svoje ime po nekej Katri Jasbiz (Jazbec), ki je prva začela peči 1751. leta jako vkusne testeníce ali paštete, katere je tedanja gospóda zeló cenila in rada mozgala okolo poludne.

Ulico „Britz“: (110 str.) so zvali po starej obítelji z goriških Brd, ki je imela tu dve hiši. Zamrla je ta obítelj 1754. l., tako nam poroča: Ant. Tribel, Passeggiata storica per Trieste, I. 1884. pg. 76. (Brici namesto: Brdci.)

Sósebnó važno nam je v ulici „al Castello“ staro poslopje, ki je od 1841. zavod bezumnikom. Tu so nekđaj stanovali tržaški vladike; škof Peter Bonomo je bil dal popraviti to zgrado 1503. l. in dvajset let pozneje je obavil glavna vrata, nad katerimi čítamo:

Petrus Bonomus Antistes Tergestinus Carissimae
Patriae Decorí D. D. Anno MDXXIII.

(Prim. o tem črtico o Trubarji v „Ljublj. Zvonu“ 1884. str. 43. in 44.) Redko je zidanje, ki bi imelo toliko zgodovine za seboj, kakor baš to. Benečani so je bili malo ne do tal posuli l. 1312. Kdor želi kaj več zvedeti, béri samo knjigo od 121.—129. strani. Vzگرد bodi omenjeno, da je v spomín obítelji Bonomo tudi neka ulica imenovana tako (str. 106).

Na 140. str. govóri Generini ob ulici „Cavana“ in velí, da je ime prastaro. Ne bi bilo preveč, ako nam kdo razloží besedi „Cavana“ in „Grunmala“, o katerej najde čítatelj nekoliko na 190. str. *) Morebiti bi nam

*) Srb.: gromila poleg gomila f. znači: Hügel, Haufen in stari zgodovinarji pripovedajo, da so nekđaj bile tam gomile (Grabhügel). Op. pis.

mogel podati kakšno zgodovinsko črtico naš vredni župnik g. M. Sila, ki se temeljiteje bavi s tem predmetom.

Ulica „San Cilino“. Zgodovinar P. Ireneo pripoveduje, da se je nekaj ta hrib (?) zval: Markova Globena.*) (Generini 148.)

Ljubljanski vladika Tomaž Hren je bil podaril 1623. l. svoje zemljišče v Trsti oo. jezuvitom. Kadar se ta zavod razdruži, osvoji si vlada imenovano zemljo in jo proda 1775. oo. Armencem, ki so se bili istega leta naselili v Trsti. Leta 1796. ustopili so Armenci mestu Tržaškemu velik del tega zemljišča, po katerem se je ustanovila nova ulica *Coroneo* (Hrenova ulica). (Str. 157.)

Ob ulici „Kovač“ nam Generini ne vé ali neče ničesar povedati, zatorej moramo pogledati nekoliko v *Cratyevo* uže omenjeno knjigo, ki nam razklada na 148. in 149. str., da je: Kovazh parola *cragnolina*, che significa *fabbro, magnano e maniscalco*. Dalje govori: ne smemo se čuditi, da ima ena naših ulic slovensko (*cragnolino*) ime, ker ne samo da mejo delimo s Kranjskim, nego tudi naši okoličani ne govoré družega jezika, razven slovenskega. Do časov grofa Nikolaja Hamiltona (1750) ni imel v Trsti nikdo ni konj ni voz v zabavo, in zaradi tega je bilo do malega nepotrebno, da se tu ustanovi tak rokodelec. Samo kmetskim potrebam se je naselil v nekej ulici kovač, po katerem se še denes imenuje, — da-si ne dela posebne časti uličnemu imeniku, — dodaje *Tribel* v svojej „*Passeggiata storica per Trieste*“ I. str. 77.

L. Ž v a b.

(Konec prihodnjič.)

Nove muzikalije.

IV.

Sveta maša za mešani zbor s spremljavo orgelj (ad lib.) postavil in prečastitemu gospodu, gospodu Blažu Šokliču, župniku in knezoškofijskemu svetovalcu, v vsi ponižnosti poklonil Janez Carli, organist mestne farne cerkve v Škofji Loki. Op. 2.

Cena 50 kr. Založil skladatelj. — Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. 1885.

G. skladatelj je s to svojo mašo, na besede: „Bog, pred Tvojim veličastvom“, podal cerkvenim pevskim zborom prav lahko, praktično skladbo, ki se dá peti tudi jednoglasno s spremljevanjem orgelj. Posebne duhovitosti sicer ta maša ne kaže, ker skladatelju je bilo na tem ležeče, da je v lahkem, tekočem homofonnem zlogu pristopna tudi šibkejšem močém. Pisana pa je povse v cerkvenem duhu; harmonija, postopajoča većinoma v skalnih troglasih kaže, da je g. skladatelju cerkveni zlog popol-

*) Morebiti: globéla f. namesto: glóbel, globéli f.?

Op. pis.

Književna poročila.

IV.

Curiosità Triestine.

(Konec.)

Ob ulici: „Golauca“ govori na 189. str.: „è un' antica Denominazione verosimilmente d' origine slava“ Zdolaj dodaje opomnjo: „Golauce (slovesno) luogo incolto e privo di vegetazione.“ Izvestno slòve beseda v slovanščini malo drugače, — morebiti: Goljavica.

„Madonna del mare“ je ulica znana po prastarej, zdaj uže podrtej cerkvi. Nekateri tržaški povestniki trdé, da je bila ta hiša božja sezidana uže 515. leta. Ogenj jo je bil malo ne vso uničil 2. januarija 1655. in o tej priliki je izgorel ves cerkveni arhiv; zatorej se dvojimo denes, ali je Primož Trubar propovedal v imenovanej cerkvi. (Prim. Ljublj. Zvon 1884. str. 45.) Tri leta pozneje je cerkev bila uže zopet postavljena, a 1784. je neki Curti sezidal na tem prostori poslopje, ki ima zdaj čislo 1009/4. Pokopališče okolo cerkve so promenili v vrte in njive. (Gen. str. 227—231.)

Na 248. str. pripoveda Generini, da po nekej Mariji Rozmanovi iz Materije se je zvala in se še zdaj imenuje ulica, kjer je stanovala: *Mattarizza!*

Italijanski zgodovinarji so mnogo ugibali, in še zdaj ugibajo, od kod bi bili imeni: *Monte Cucco* in *Catalano*. Naša knjiga izvaja na 268. str. „Cucco“ iz keltske besede: *coiche*. Rajši primeri: *nsl. Kuka Gora*, hrib v Gorjancih pod Novim Mestom; *stsl. Kukonosü* adj. eine gebogene Nase habend; *srb. kuka*, eine Art gebogene Haue.

Nekoliko se hočemo pomuditi tudi v ulici „Muda vecchia“ ter ogle dati si hišo, ki je bila carinarna ali mitnica (*Zollhaus*, *dogana*) do 1754. l. Takoj nad glavnimi vrati je temen nadpis, o katerem se je doslej le malo govorilo. Naši zgodovinarji so se ga ogibali, če tudi je mnogo važnejši nego li vprašanje, nam je li pisati *Prosek* ali *Prosecco*, ki se menda ne dá izvajati iz pridevnika: *secco*. Vzemimo Generinijevo knjigo v roke in čitajmo na 274. strani:

Rotatio omne fatum

Ann. Ab Urbe Cond. II. Mill + LXIII Salut MCCCCVIII.

Jun. Ivam. Baptistae et Petrus Cristofori Cancell.ⁱ

Ap. li Fillii Autae Fabbr. Addr.

Sibi Suisq. Legitimis Haeredib. Ad Commun

Usum Eregerunt.

Človek, čitajoč to, začne se na prvi mah dvojiti, ali je Generini vse pravilno prepisal in ali ni morebiti česa v naglici celó preskočil? In res! Blagovoljni čitatelj poglej zgodovino: *Una Passeggiata per Trieste* 1884. I. str. 257, katero objavlja zdaj Anton Tribel. V tej knjigi, na mestu rečenem, bereš lahko natančen odtis omenjenega nadpisa, zanimivega vzlasti zategadelj, ker vidiš v njem celo vrsto posamičnih glagolskih črk, o katerih pa ni dognati, kaj pomenijo. — Ako prispodobimo Generinijev prepis s tem verojetnim odtiskom, vidimo, da se nismo zamán sumneli. Takó se pišó zgodovine v devetnajstem veki!

Čemu omenjam ta nadpis? Ker se mi zdi jako imeniten, kajti dokazuje nam, da je bila glagolica tudi Tržačanom znana. V drugej vrsti so nekatere teh črk svojega posebnega, ne obče navadnega lica ter tu in tam od obrsice izprane, zaradi česar so delale nekaterim uže mnogo preglavice, a vendar niso nič dognali. Upamo, da se enkrat komu posreči razjasniti to temoto. Da bode laže raztolmačiti to nejasnost, hočem tukaj ob kratkem povedati nekoliko dotične zgodovine, katero sem posnel iz rečene Tribljeve knjige.

Hišo je postavil 1448. l. Peter de Monticulis zvan Cancelliere, ker je večkrat opravljal to službo v tržaškej magistraturi. Leta 1335. navaja povestnica necega Ivana de Monticulis, vikarja oglejskega patrijarha Pertranda. Potem se do 1411. l. nikder ne govori o tem priimki. Peter de Monticulis iz Sasuole v Modenskem okrožji je bil maja meseca 1420. l. imenovan mestnim „cancellierjem“ v Trsti in služil do 1425.; potlej so ga 1426. in 1428. leta zopet izbrali. Imel je sedmero otrok: tri sine in štiri hčere. Sosebno Fran in Krištof sta delala svojej rodbini veliko čast, ker sta opravljala znatni službi. Krištof je bil 1465. l. v Trsti „cancelliere del Comune“ a 14. avgusta 1469. je bil usmrčen v bitki pri Trsti. Zli ljudje so bili potem njega poslopje zeló opustošili. Ubiti Krištof je ostavil dva sina: Ivana Krstnika in Petra, ki sta si ohranila pridevek: „dei Cancellieri“. In baš ta dva sina „Christophori Cancellarii filii“ sta popravila omenjeno zgrado in uzidala ón skrivnostni kamen nad uhodom. — Zamrli so „Cancellieri“ 1556. in od tedaj je to zidanje svojina Contijeva.

Čudim se, da Generinija ni še otrovala italijanska „Opiccina“, kajti piše se denes: Opčina. O tem imeni trdi prof. Križman 1876. leta v svojej knjižici: „Krajna imena v tržaškej okolici“ na 20.—22. str., da je edina prava pisava: Opčine. — Ako poslušamo obližnje Kraševce, to (namesto drugod navadnega lica Opčine f. pl.) čujemo: Opkine; na Opkinah; z Opkin; opensk; Openci; Openke itd. Starejše listine z leta 1361., 1425., 1466., 1513., 1532. itd. pišó: Opchiena (prim. *Storia cronografica di Trieste* 1863, str. 97.; *Codice dipl. Istriano V.*; *Archeografo Triestino* 1884, volume XI. str. 27.)

L. Žvab.

V.

Latinska slovnica.

Spisal V. Kermavner, c. kr. gymn. professor. V Ljubljani. Tiskala in založila „Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg“ 1885. 8°. 241 str. Cena vez. knj. 1 gld. 60 kr. (Potrdilo visoko c. kr. naučno minist. z razpisom dne 20. avgusta 1885; št. 14275.)

„Latinska slovnica“, ki jo je bil P. Ladislav Hrovat leta 1874. „za slovensko mladež“ spisal, bila je nekako že leta 1884. pošla in treba je bilo nove šolske knjige; ta je pa imela ne samó popraviti, kar se je v dozdanji slovnici za skoraj desetletne rabe v šoli pokazalo bilo kot pomanjkljivo, nepopolno, nejasno, ampak tudi vsestrano zadovoljiti naredbam („Instructionen“), ki jih je l. 1884. visoko ministerstvo izdalo za gimnazije avstrijske. Na radost nam je, da se je tega gotovo niti lahkega, niti ugodnega dela lotil profesor ljubljanske višje gimnazije, V. Kermavner; saj je mož kot slovenski pisatelj občinstvu že znan; posebej se je pa še tudi na polji šolskega slovstva — v „Latinsko-slovenskem slovníku“ (1882), v „Vadbah v skladnji latinski“ (1882 in 1883) — izkazal strokovnjaka, ki temeljito znanje in mnogobrojne skušnje, nabrane za več kot dvajsetletnega učiteljevanja, vspešno vé obračati v prid učeči se mladini.

Spisovaje svojo slovnico držal se je prof. Kermavner, kar je knjigi njegovi gotovo le v priporočilo, nemških dotičnih slovníc, ki so si za večletne rabe v šoli že zadobile priznanje šolskih krogov; ker pa tudi te nekaterih pravil ne razlagajo tako temeljito, niti jih ne predstavljajo tako pregledno, kakor bi bilo sploh želeti, ali kakor izrekoma zahtevajo nove naredbe, katerih smo gori omenili, treba je bilo previdno razločevati bolje od slabejšega, pa vestno izbirati, kar bi najbolj ugajalo novi knjigi slovenski. Toda kar se je iz nemških knjig posnelo, to se ni moglo prosto preložiti na slovenski; kjerkoli se namreč slovenski jezik nasproti latinskemu ne ujema z nemškim, tam je imel g. profesor, neoziraje se na nemški vzgled, novo pravilo v duhu slovenskega jezika skrojiti; kjerkoli se pa slog latinskega jezika nasproti nemškemu popolnoma strinja s slovenskim, tam pravila ali še treba ni bilo, ali je pa zadostovala že kratka pripomnja. Pa še s tistimi pravili, ki bi se bila dala po besedi posloveniti, ravnal je g. pisatelj po znanem gaslu „Nullius — jurare in verba magistri“, pa jih je po svoji razsodbi in po svojih izkušnjah prenařeval, dopolnoval, skrajševal, dokler se mu niso zdela prikladna, da jih sprejme v knjigo svojo.

Vpuščati se v posameznosti ter na drobno jih pretresovati, ni namen teh vrstic; vendar se usojamo izreči, da se prof. Kermavnerja „Latinska slovnica“ more meriti s katerokoli drugo knjigo te vrste, da se ima pa tudi prištevati najboljšim šolskim knjigam slovenskim. Ž.

VI.

Latinske vadbe za prvi gimnasijski razred.

Sestavil Fr. Wiesthaler, c. kr. gymn. professor. V Ljubljani. Tiskala in založila „Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.“ 1885. 8°. 160 str. Cena vez. knj. 1 gld. 10 kr. (Potrdilo visoko c. kr. naučno minist. z razpisom dné 19. sept. 1885, št. 17090.)

Le nekoliko tednov pozneje nego prof. Kermavnerja „slovnica“ zagledala je ta nova šolska knjiga beli dan. Povod temu je bil ta isti, kakor pri slovnici. Ker so se bile namreč „Latinsko-slovenske vaje“, ki jih je po Dünnebierji izdelal vrli, prezgodaj nam zamrli prof. S. Žepič, skoraj že razprodale, treba je bilo misliti na novo knjigo; ta se je pa imela ne samo uravnati po dotičnih novih gimnazijskih naredbah, ampak tudi v tesno zvezo spraviti z novo slovnico, da vzajemno ž njo učence seznanja z latinščino. To nalogo je prevzel prof. Wiesthaler, Slovencem dobro znan po raznoterih spisih, katere je bil v „Zvonu“ pa tudi drugje že priobčil; za naše srednje šole izdelal je l. 1882. v „Latinsko-slovenskem slovníku“ črke N—Q, zdaj pa spisal „Latinske vadbe“. Knjiga je razdeljena na štiri dele: prvi obsega latinske stavke, drugi vokabular, t. j. besede, potrebne za prelaganje prvega dela, tretji slovenske stavke, četrti slovník slovensko-latinski, t. j. slovenske izraze v abecednem redu za vse latinske besede, kolikor se jih nahaja v knjigi. Nekateri oddelki prvega dela, kakor n. pr. sklanjatev samostavnikov, zaimki, pomožni glagol *esse* in njega sestavljenci, prenašeni so tako, da dotični nauk predočujejo temeljiteje in pregledneje, nego marsikatero druge take vaje. Pri izbiranju stavkov se je gledalo na to, da bi bili po obliki kakor po vsebini kar najbolj prikladni in primerni; in res nahajamo med njimi mnoge stare znance, ki bi se v vsaki taki šolski knjigi le težko pogrešali, pa so se po pravici tudi v „Vadbe“ sprejeli. Da bi se zadovoljilo naredbam, zahtevajočim, naj se učenci jedrnatih stavkov in modrih izrekov starih pisateljev učijo na pamet, pridejan je oddelkom vsaj po jeden „rek“. Brez takih rekov sicer tudi druge vaje niso, toda večidel so ti med ostale stavke tako uvrščeni in nekako poskriti, da jih človek kaj lahko prezre; „Vadbe“ so pa tem rekom odkazale posebno mesto na konci vsega oddelka, kjer jih je učencu lahko najti pa ponavljati. Vsak oddelek ima pod črto več ali menj zdaj krajših zdaj daljših „pripomenj“; namen je jednim, da priobčujejo prvošolcu najpotrebnejša slovniška pravila, drugim, da mu podajajo ali posamezne izraze ali cele fraze latinske pa slovenske ter mu tako olajšujejo prelaganje z jezika na jezik. — Nežni knjigi iz srca želimo kar najboljši uspeh v šoli!

Ž.

VII.

Stavbinski slogi,

zlasti krščanski, njih razvoj in kratka zgodovina z dodatkom o zidanji in popravljani cerkvi. V tekstu 145 slik in 40 tabel s 305 slikami. Spisal J. Flis, špiritual v knezoškofovem duhovenskem semenišči. Založba pisateljeva. — Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani 1885. 4. 174 str. Cena 6:50 glđ.

Strokovnjaške literature imamo Slovenci prilično malo. Pisatelji in založniki takih del dobivajo med nami le skromno število čitateljev in kupcev, kajti majhen narod smo in veščaki v ti ali óni znanosti navadno niso tako mnogobrojni, da bi se izplačal trud in denar izdavitelju strokovnjaške knjige, ki zarad modernih zahtev stoji neprimerno veliko. Zato smo bili kar iznenadeni, ko so nam te dni prišli Flisovi „Stavbinski slogi“ v roko. To je delo, s katerim bi se lahko ponašal vsak izmed velikih kulturnih narodov, knjiga, o kateri človek komaj verjame, da je izšla v nas ubogih Slovencih. In vendar je tako! Gospod špiritual Flis se ni bal ni truda ni troškov, da nam je podaril prekrasno knjigo, kateri do sedaj ni vrstnice v našem slovstvu. Ne samó strokovnjaki naj bi posegli po nji, temveč vsak Slovenec naj si jo omisli, kdor rajši iz domačih virov zajema višjo izobrazenost, nego iz tujih, dostikrat dvojbene vrednosti del, v katerih se jednostransko povzdiguje lastna vrednost, sosed, zlasti slovanski, pa se zaméta in prezira. Knjiga je v prvi vrsti namenjena širšim krogom, recimo obrtnikom, kateri imajo opraviti z arhitektonskimi oblikami, dalje obrtnim šolam, učiteljem, zlasti pa duhovnikom, ki imajo premnogokrat priliko, graditi nove, monumentalne stavbe ali pa popravljati stare čestitljive ostanke minulih časov. Konečno bode vsak izobraženec našel v nji obilno zanimivih podatkov, četudi je morebiti že prebiral nemška dela jednake vsebine. Flisova knjiga se namreč čestokrat ozira na naše domače razmere, kaže na stavbe po slovenskih zemljah in nam jih po nekoliko predočuje s slikami; to daje „Stavbinskim slogom“ za nas prednost pred svetovnoznanimi nemškimi knjigami, ki le prerade molcé o tem, kar ni vzrastlo na germanskih tleh.

Gledé vsebine omenimo ob kratkem, da nam gospod pisatelj v uvodu najprej riše začetek stavbarstva ter razlaga pojem slogov, zakone stavbarstva in druge važne temeljne izraze, katere mora čitatelj razumeti, ako hoče s pridom prebirati daljšo vsebino. V prvem oddelku pa opisuje predkrščanske sloge (egipetski, perzijski, indijski, kitajski, feniški, izraelski in slog helensko-pelazgijskih spomenikov; konečno klasične sloge, grški, etruski in rimski, o katerem nahajamo tudi na Kranjskem dokaj sledú). Povsod kaže pisatelj na slike, katere je v velikem številu dodal svoji knjigi, in s tem izdatno pospešuje vpliv in razum pisane besede. Zapu-

stivši predkrščansko dobo, podaja nam gospod Flis v drugem oddelku opis krščanskih slogov. Tu zvedamo najvažnejše stvari o staro-krščanskem stavbarstvu, posebno o staro-rimski baziliki; o bizantinskih slogih in njihovih izcimkih (armenske, ruske, srbske, bolgarske in vlaške stavbine). Zgodovinski ogled staro-krščanskih slogov nas poučuje o raznih dobah njihovih in našteva dokaj imenitnih zgradeb, ki so svojemu času vtisnile pečat slave in nesmrtnosti. Slika nam nadalje islamski in dokaj obširneje romanski slog, ki je igral toliko ulogo pri zidanju katoliških cerkvâ. Na drobno opisuje romanske bazilike, govori o poznoromanskem (prehodnem) slogu in konečno nas véde v razne dežele, ki imajo znamenite hiše božje romanskega sloga, oziraje se posebno tudi na slovanske in kranjske cerkve. Konečno prehaja h gotskemu slogu, opisuje njegov sestav, njegove posebnosti in lepšave, poroča nam o dobah gotskega sloga in o gotskih stavbah po raznih zemljah, povsodi z lepimi podobami pomagaje, da čitatelj lože razume, kar bere. Naštevava mnogo kranjskih in sploh slovenskih gotskih cerkvâ in ocenjuje njihovo vrednost, potem pa se obrača k renesanskemu (preporodnemu) slogu. Ob kratkem omenivši lesenih stavbin véde nas dalje med stavbarske umotvore sedanjega veka in slika v „ogledu krščanskih slogov“ še jeden pot razvoj in pomen stavbarstva v posameznih dobah človeške zgodovine, in ocenjuje z navdušenimi besedami velikanski vpliv krščanske umetnosti na vse narode in čase. V dodatku podaja knjiga kratek navod, kako graditi nove hiše božje, kako ohraniti in popravljati stare; v paraleli s poganskim templjem proslavlja katoliški božji hram; razlaga simboliko cerkvene stavbine in navaja razločke med katoliško cerkvijo in protestantskim templjem, potem pa sklepa s pojasnilom nekaterih tehničnih izrazov, kar posebno dobro dé čitatelju, navajenemu tujih knjig in njihovih terminov.

To je ob kratkem obseg nove knjige. Pač bi radi nekoliko podrobneje narisali „Zvonovim“ čitateljem prezanimivi nje obseg, a skromni prostor nas zadržuje. Omenjamo samó še toliko, da je jezik povse čist in gladek, da pripoved ni nikjer suhoparna in utrudljiva; vidi se, da je gospodu pisatelja vodila peró nenavadna ljubezen do predmeta, katera ga čestokrat dviga do vzvišene, poetične dikcije, ki blagodejno vpliva na čitatelja in mu z neko posebno silo ogreva simpatije do stavbarstva. — V knjigi nahajamo veliko število novih izrazov, katere si je gospod Flis še le priredil za delo svoje. Vsi nam kažejo redko spretnost in neobično izurjenost učenega gospoda, ki je moral na svojem polji pač dokaj ledine preorati, da nam je postavil primerne termine v stavbarstvu. Pohvaliti moramo nadalje ličen tisk in krasno reprodukcijo obilnih slik, ki stojé ali med tekstom, ali pa so knjigi pridejane na 40 tablah. Te so vzete iz znanega

nemškega dela, a so jako fino tiskane, tako da se kar čudimo nizki ceni nove knjige. Vse nam priča, koliko duševnega truda, koliko materialne požrtvovalnosti je bilo treba, predno so izšli Flisovi „Stavbinski slogi“. Knjiga zadostuje vsem terjatvam modernega časa in je pravi mejnik v slovenski literaturi, s katerim je pisatelj dokazal, da si tudi mal narod more vstvariti vsestransko slovstvo, ako ima navdušenih mož, ki se ne boje ni dela ni žrtev pri blagem početju svojem.

Takšen mož je gospod J. Flis.

S „Stavbinskimi slogi“ si je postavil med narodom svojim trajen spomenik.

Ivan Š.

Umetniške starine po Gorenjskem.

(Konec.)

5. Cerkev v Grádu na Bledu ima še nekaj gotskega ostanka, namreč kor za orglje z diagonalnimi rébri in ornamentalnimi sklenilniki. Vsa druga stavba je prezidana in nje prvotni značaj izbrisan. Zvonik je obdržal staro zidovje, katero se proti vrhu malo zožuje. Na severni steni poleg kora za orglje se je odluščilo nekaj beljenja — dá se precèj rado luščiti — in pokazala se je stara slikarija, oni v Bohinji tako podobna, da je domnevno iz istega časa. Lopa je tako prostorna, kakor cerkev sama; vsa stavba je v tako slabem stanju, da se bode morala v kratkem umakniti novi. Sedanjemu g. dekanu Razboršku se je posrečilo zanimati za to delo prvega gotika sedanjega časa, veleslavnega arhitekta Schmieda na Dunaji, ki je nekoliko časa bival na Bledu. Ogledoval je kraj, vozil se po jezeru, premeril prostor in po svojem odhodu poslal načrte za novo cerkev. In — kake načrte! Bodi gotiki prijatelj ali ne, ta projekt je tako genijalno izumljen, tako primeren prostoru in okolici, in tudi primeren zmagljivim stroškom, da mora želeti vsak razumnik, da se načrt res zvrši. Cerkev se ima zidati na istem prostoru, kakor je zdaj, zvonikovo zidovje, celó zid okoli cerkve ostane sedanji in dobí le gotiki primeren vrh in primerno naličje. Če se bo, kakor se je nadejati, vršila stavba vestno po tem načrtu, dobí ta prelepi kraj pravi biser stavbinske umetnosti. Težko je zamolčati o ti priliki drugih cerkvenih stavb, zgrajenih v novejšem in najnovejšem času, med njimi takih, ki so zmašene skupaj brez umetniškega razuma, brez zloga — in z neprimerno velikimi stroški.

6. Cerkev na otoku blejskem nima stavbinske posebnosti. Zvonik, stoječ samotno, ohranil je v podnožji nekaj gotskega spomina in priča, da je morala stati tu pred sedanjo druga starejša cerkev in na dru-